

GEOLOGIA POLSKA W ŚWIELE WYPOWIEDZI GEOLOGÓW ZAGRANICZNYCH

ROZWÓJ GEOLOGII w Polsce, jaki obserwujemy od 1945 r., szczególnie zaś poważne osiągnięcia lat ostatnich nie mogą nie zwrócić na siebie uwagi geologów innych krajów. Zainteresowanie geologią polską objawia się w sposób różnorodny, głównie jednak przez udział geologów z zagranicy w zjazdach, kongresach i konferencjach odbywających się w naszym kraju, połączonych zazwyczaj ze zwiedzaniem ważniejszych obiektów geologicznych.

Najbardziej jednak interesującą i istotną stroną tego zainteresowania są opinie i wypowiedzi geologów zagranicznych, zawarte w licznych publikacjach i sprawozdaniach. Wypowiedzi te i opinie na temat rozwoju naszych badań oraz osiągniętych wyników pozwalają na porównanie ich z naszą oceną, stanowiąc jednocześnie pozytywny przyczynek do analizy całej działalności geologicznej.

Przykładowo wybrane tu niektóre fragmenty, stosunkowo niedawnych wypowiedzi geologów zagranicznych o działalności służby geologicznej i o jej dorobku naukowym, a także o korzyściach gospodarczych wynikających z prowadzonych poszukiwań, stanowią tylko drobny wycinek wielu opinii, oficjalnych i nieoficjalnych, częściowo tylko opublikowanych. Rzucają one światło na niektóre dziedziny tej działalności.

Jednym z wydarzeń lat ostatnich, naświetlającym rozwój geologii polskiej, była jubileuszowa sesja naukowa poświęcona 40-leciu istnienia Instytutu Geologicznego w 1960 r., w której wzięło udział wielu geologów polskich reprezentujących różne dziedziny i różne ośrodki oraz wielu geologów zagranicznych.

Echem wspomnianej sesji był artykuł dwu geologów radzieckich, uczestników sesji, N. A. Bielajewskiego i A. E. Gołowa, w którym zobrazowali oni dorobek geologów polskiej, podkreślając zasadnicze osiągnięcia i wyniki badań okresu powojennego oraz zadania i perspektywy najbliższego okresu.

„Zakończona jubileuszowa sesja naukowa Instytutu Geologicznego — czytamy w artykule — wykazała bez wątpienia olbrzymie osiągnięcia geologów polskich w odniesieniu do takich zagadnień, jak: tektonika i stratygrafia, problemny poszukiwań złóż surowców mineralnych i sposoby ich rozwiązania. Jest oczywiście, że nie wszystkie osiągnięcia zostały poruszone zajęłoby to bowiem zbyt wiele czasu. Widać jednak wyraźnie, iż geolodzy polscy wyrobili sobie swój własny styl pracy i stworzyli własną szkołę, której cechą charakterystyczną jest silne powiązanie z praktyką”.

Ci sami autorzy wracając jeszcze raz do problemu działalności Instytutu Geologicznego w innym artykule szczegółowo analizują historię jego rozwoju, strukturę organizacyjną, dorobek naukowy, osiągnięcia w poszukiwaniach złóż oraz plany na przyszłość. Podkreślając silny rozwój geologii po okresie zorganizowania państwowej służby geologicznej, tj. po powołaniu Centralnego Urzędu Geologii autorzy piszą:

„W związku z nową uchwałą do zadań Instytutu Geologicznego należy przeprowadzanie badań w zakresie geologii dynamicznej, stratygrafii, tektoniki, petrografii, geochemii, geofizyki, a także prowadzenie podstawowych prac w dziedzinie geologii regionalnej. Szczególnie ważne i olbrzymie zadania postawiono przed instytutem w związku z planem rozszerzenia bazy surowcowej kraju i właściwą gospodarką surowcami mineralnymi. Niezależnie od powyższego do zakresu prac wchodzi tu także badania hydrogeologiczne i inżynierjno-geologiczne”.

„Po roku 1945 — kontynuują autorzy — ilość pracowników instytutu szybko wzrasta i w r. 1959 osiąga liczbę 822. Wśród pracowników naukowych instytutu znajduje się 3 członków PAN, 14 profesorów, 13 doktorów, 12 docentów oraz 341 magistrów i inżynierów. 39% składu osobowego instytutu, to ludzie z wyższym wykształceniem”.

Inną ciekawą wypowiedzią dotyczącą geologii w Polsce jest wypowiedź profesora amerykańskiego Johna P. Millera z Uniwersytetu w Harvard. A oto co pisze prof. Miller:

„Moje ogólne wrażenie w odniesieniu do polskiej geologii, przynajmniej od strony prac terenowych, zezwala mi na stwierdzenie, iż geologia ta, jak to już dawno można było stwierdzić, stoi na tradycyjnie wysokim poziomie. Pomimo nadawania pewnego kierunku ze strony władz państwowych, zahamowania w rozwoju badań spowodowane są raczej brakiem wyposażenia, niedostatkiem bibliotek i wielu urządzeń zniszczonych podczas wojny, a nie ograniczeniem osobistej wolności. Pomimo tych trudności, prowadzi się tu intensywne prace o charakterze podstawowym, przy czym można zauważyć liczebny wzrost poważnej grupy dobrze przygotowanych młodych naukowców. Organizacja służby geologicznej w Polsce podobna jest do organizacji istniejącej w pozostałych krajach europejskich. Różni się ona jednak od aktualnej organizacji w USA. Geologia w Polsce oznacza w zasadzie geologię podłoża, z położeniem szczególnego nacisku na petrografię, stratygrafię i paleontologię. Moja specjalność — geomorfologia i badania nad plejstocenem — mieści się raczej w ramach geografii. Wydziały geologii mieszczą się w Uniwersytecie Warszawskim, Jagiellońskim i Wrocławskim. Inne uczelnie wyższe prowadzą ograniczone wykłady z zakresu geologii i to jako uzupełnienie geografii fizycznej. Warunki lokalowe wydziałów geologicznych są różne, zależnie od zniszczeń wojennych. Tam, gdzie zniszczenia były bardzo duże, budynki są nowo wybudowane. Jednakże tak biblioteki, jak i wyposażenie wszystkich tych uczelni nie są zadowalające... Koszty studiów pokrywane są bezpośrednio przez państwo. Program nauk geologicznych na wyższych uczelniach nie wydaje się być inny, niż program istniejący gdziekolwiek na świecie”.

„Główną jednostką prowadzącą prace geologiczne jest Instytut Geologiczny w Warszawie. Sprawuje on w zasadzie te same funkcje co Służba Geologiczna w USA, z wyjątkiem zagadnień związanych z gospodarką wodną i meteorologią, dla których istnieją jednostki odrębne”.

Po omówieniu korzystnych zmian organizacyjnych dotyczących służby geologicznej oraz po zwróceniu uwagi na szkody, jakie powstały w czasie wojny (zniszczenia budynków, bibliotek, zbiorów, aparatury) oraz po podkreśleniu strat związanych ze śmiercią wielu czołowych geologów, autor zwraca uwagę na dwa kierunki prac prowadzonych przez instytut, wynikające z postanowień statutowych, a to:

1) badania we wszystkich podstawowych dziedzinach geologii, szczególnie w zakresie stratygrafii, tektoniki, geologii dynamicznej, sedymentologii, petrografii i geochemii oraz

2) badania nad rozszerzeniem bazy surowcowej kraju, stanowiące specjalną gałąź działalności i obejmującej geologię przemysłowych złóż surowców mineralnych, hydrogeologię i geologię inżynierską.

„Końcowym elementem tych badań — pisze J. P. Miller — jest opracowanie syntezy dotyczącej geologicznej budowy Polski przy zastosowaniu wszelkich dostępnych metod badawczych, z położeniem dużego nacisku na badania geofizyczne zainicjowane po wojnie”.

„W ostatnich latach działalność skoncentrowana jest głównie na poszukiwaniach struktur głębokich...

Celem wyjaśnienia obrazu podłoża, prowadzi się szeroko zakrojone prace geofizyczne (grawimetryczne i magnetyczne) oraz wykonuje bardzo wiele wierceń, które niejednokrotnie przekraczają głębokość 3000 m”.

„Prace podjęte po zakończeniu działań wojennych dały w wyniku efekty w postaci wielu poważnych publikacji z dziedziny geologii regionalnej i tektoniki. Wydano wiele różnego typu map, jak np. Geologiczny Atlas Polski (16 arkuszy) w skali 1:1 000 000, a ponadto rozpoczęto publikację mapy szczegółowej w skali 1:50 000. Niezależnie od tego opublikowano serie map hydrogeologicznych i geologiczno-inżynierskich w skali 1:300 000 oraz wiele innych”.

„W Polsce istnieje bardzo obszerna literatura geologiczna, obejmująca również liczne pozycje najnowsze. Prawie każda praca posiada obszerne streszczenie w języku angielskim, a rysunki w większości przypadków mają również angielskie podpisy, przez co poszczególne pozycje są bardziej dostępne dla osób nie znających języka polskiego”.

Inna interesująca oficjalna wypowiedź, dotycząca geologii polskiej zawarta jest w sprawozdaniu prof. A. Bentza z Bundesamt für Bodenforschung, Hannover (NRF), Przewodniczącego Międzynarodowej Komisji Mapy Geologicznej Europy. Sprawozdanie to było przedłożone i opublikowane w języku francuskim i angielskim w czasie odbywających się w Paryżu w grudniu 1962 r. obrad Komisji Mapy Geologicznej Świata.

Omawiając wyniki prac nad mapami geologicznymi poszczególnych krajów, w odniesieniu do opracowań polskich prof. Bentz stwierdził co następuje: „Duże osiągnięcia naszych polskich kolegów zasługują na szczególne podkreślenie. Opublikowali oni Atlas Geologiczny Polski, obejmujący m.in. serię różnych map takich, jak: mapa geologiczna, mapa podłoża, mapa czwartorzędowa oraz mapy geofizyczne i paleogeograficzne poszczególnych systemów, co bez wątpienia stanowi efekt olbrzymiej pracy. Sporządzenie tego typu atlasu dla wszystkich krajów europejskich byłoby jak najbardziej pożądane”.

Ocena publikacji geologicznych zawarta jest także w liście prof. S.E. Hollingwortha z Uniwersytetu Londyńskiego, z Wydziału Geologii, w którym m.in. czytamy: „Pragnąłbym podziękować za nadesłany mi Atlas Geologiczny Polski — Zagadnienia stratygraficzno-facialne... Jest to dar, który wielce sobie ceniemy, a który będzie bardzo przydatny w pracy naszego wydziału”.

Inne zagadnienia w dziedzinie geologii polskiej również znajdują bystrych obserwatorów. W artykule pt.: „Współpraca z polskimi instytucjami naukowymi” dr Vaclav Zýka (CSRS) pisze o pracy poszczególnych laboratoriów Instytutu Geologicznego, o ich wyposażeniu, stosowanych metodach analiz itp. Podkreśla on fakt dysponowania przez instytut dużymi pomieszczeniami laboratoryjnymi, nie spotykanymi niestety w CSRS. Jednocześnie zwraca on jednak uwagę na słabsze wyposażenie pracowni w urządzenia i sprzęt, niż ma to miejsce w CSRS. Ponadto autor omawia kierunki prowadzonych badań laboratoryjnych, ich zakres, podkreślając zbyt małą ilość wykonywanych szczegółowych analiz o charakterze geochemicznym.

Opinie i wypowiedzi geologów zagranicznych, którzy w sposób szczególny interesują się sprawami polskimi, stanowią dla nas wartość największą. W danym przypadku wymienić tu należy wypowiedź prof. A. Cail-

leux, wykładowcy z Sorbony, który przebywał w Polsce w latach 1934 — 1936 i jest doskonale zorientowany w rozwoju polskiej myśli geologicznej, szczególnie w odniesieniu do zagadnień czwartorzędowych. Za swe osiągnięcia w dziedzinie geologii i za współpracę z polskimi uczonymi prof. Cailleux otrzymał tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Łódzkiego. Powojenne wizyty w Polsce prof. Cailleux (ostatnio z okazji VI Kongresu INQUA) dały mu możliwość zapoznania się z rozwojem naszej geologii i z bieżącymi pracami poszczególnych ośrodków. Szczególną uwagę zwrócił on na interesującą go publikację Atlasu Geologicznego Polski, czemu dał wyraz w specjalnym artykule, w którym po szczegółowej analizie edycji stwierdza co następuje:

„Znakomite zaplanowanie i koordynacja pracy, która charakteryzuje się wysokim stopniem doskonałości. Należy zaznaczyć, że omawiane dzieło nie jest jedynym tytułem, prowadzonym jednocześnie. Trzeba tu wymienić również różne biuletyny, kwartalniki, publikacje map”.

„Autor niniejszego artykułu miał możliwość poznać w czasie swego pobytu w Polsce w latach 1934—1936 wartościowych geologów, bardzo jednak nielicznych, nie posiadających odpowiednich pracowni i wystarczających środków materialnych na prowadzenie badań. W przeciwieństwie do tego, w czasie pobytu w Polsce w 1961 r. spotkał on bardzo wielu geologów, dysponujących poważnymi środkami finansowymi przeznaczonymi na badania i pracujących w dobrze wyposażonych laboratoriach. Tym samym geolodzy polscy mogą dziś rozwijać swe wysokie zdolności dla dobra ogółu”.

Pokrótkie omówione tu niektóre wypowiedzi geologów zagranicznych, dotyczące działalności geologii polskiej, nie wyczerpują na pewno wszystkiego, co zostało powiedziane. Nie jest też oczywiście możliwe zebranie wszystkich tego rodzaju wypowiedzi. Pewnym uzupełnieniem są opinie i zdania wielu geologów zagranicznych, którzy pozostawiają je bądź to w formie sprawozdań, bądź wpisów do ksiąg pamiątkowych, lub też wyrażają je w licznych dyskusjach i rozmowach.

W każdym przypadku wypowiedzi wielu geologów przybywających zza granicy lub śledzących za granicą działalność naszych geologów i analizujących rozwój, a także osiągane efekty badań i poszukiwań, mogą świadczyć o ciągle wzrastającym zainteresowaniu naszym krajem, o zainteresowaniu geologią polską.

L I T E R A T U R A

1. Bentz A. — Report on Geological Map of Europe. Commission of the Geological Map of the World. Meetings held in Paris, 1962.
2. Bielajewskij N.A., Gołow A.E. — Naucznyje itogi jubilejnoj siesii Geologiczeskogo instituta (Warszawa, 1960). Sowjetskaja Geologija, 1960, nr 8.
3. Bielajewskij N.A., Gołow A.E. — O diejatielnosti Geologiczeskogo instituta Polskoj Narodnoj Respubliki. Ibidem, 1960, nr 10.
4. Cailleux A. — Geological Atlas of Poland. Stratigraphical and Facial Problems. Cahiers Géologiques, 1961, No. 62—62.
5. Miller J.P. — Geology in Poland. GeoTimes, 1961.
6. Zýka V. — Współpraca z polskimi instytucjami naukowymi (tłumaczenie). Geologiczkiy pruzkum, 1961, nr 9.